

Személyes gondolatok

BÁN FERENC KIÁLLÍTÁSÁNAK MEGNYITÓJÁRA ÉS A RÓLA KÉSZÜLT MONOGRÁFIA BEMUTATÓJÁRA

Tisztelt Egybegyűlte! Öröm ez a mai este. Miközben nagy megtiszteltetés hogy itt lehetek, mégis izgulok. Izgagtottságomnak két oka is van.

Az egyik belső. Nehezen találok a szavakat, és főleg a helyes mértéket. Pedig pályatársként Bán Ferit (mert azt hiszem legtöbbször így szólják őt) jól ismerve tudom ki Ő, csak úgy vagyok kicsit, mint Szent Ágoston az idő fogalmával: „Ha senki sem kérdezi; tudom, ha kérdik tőlem, s meg akarom magyarázni; nem tudom...”.

Legszívesebben hallgatnék pár percet. A közös csendnek talán nagyobb ereje lenne, mint a beszédnek, és az is lehet, hogy mindannyiunk épülésére szolgálna.

A másik külső ok, már-már félelem. A Vallo-mások építészeti portré-sorozat „Bán Ferenc” kötetében ezt olvastam: „A hallgatni tudás kevesek kiváltsága. A fecsegő ember munkájában is szer-telen. Az építészet nem tűri a fecsegést.” Az idézet tőle való, és én igyekszem megfelelni elvárásai-nak. Úgy döntöttem ezért, hogy rövid leszek és tar-tózkodni fogok a direkt minősítésektől – inkább csak személyes érzéseimet osztom meg Önökkel.

Mindenekelőtt azt, hogy ennek a „pálya”-társ szónak nagyon megörültem. Eszembe juttatta Alessandro Baricco *Történet* című könyvét, ezt a remek stílusban megírt, megható regényt, mely-ben lépten-nyomon saját sorsunkra ismerhetünk. A sorok közül megállíthatatlanul mély és valódi optimizmus, életöröm sugárzik, ami annál inkább is feltűnő, mert a *Történet* első megközelítésben egyáltalán nem vidám. Inkább szomorkás, elgon-dolkodtató. Ebben a jó értelmű feszültségben az-tán szépen, lassan és finoman kibontakozik a mon-danivaló a párhuzamokról, a rend és szabadság látszólagos ellentétéről, a „pálya” természetéről, amin akaratlanul is mindannyian futjuk köreinket.

Baricco regényének főhőse, Ultimo Parri nehéz, ám varázslatos világba született. Átélté a husza-dik század elejének rettenetes háborúit, családi tragédiákat, lényéből mégsem hunyt ki a szere-lem és lelkében határtalan maradt az emberi alko-tó elme iránti csodálat. Lenyűgözte az automobi-lok már-már eszményivé emelt tökéletessége, a sebesség- és versenyszrenvedély, így egész éle-te az „igazi” versenypálya megtalálásáról, végső-soron a világban való rendteremtés vágyáról szólt.

2015. OKTÓBER 7.
FUGA ÉPÍTÉSZETI KÖZPONT

Úgy vélem ez a keresgélés sokunk sorsa, gyakran konfliktusok eredője, hiszen a világ létező rendje nem feltétlenül azonos a mi saját, személyes rend iránt érzett vágyainkkal. Léte-znek ugyan szabályos pályák és utak, de új néző-ponthez, egyéni meglátásokhoz a kitaposott utakról való letérés vezet. Az út metaforája ezért foglalkoztatja évezredek óta a gondolko-dókat keleti és a nyugati filozófiában egyaránt.

Útkeresés

Ultimo, a regény főhőse az utakról így gondol-kodik: „Az ovális pályán a lovak futnak. Az autók úton haladnak és az utak a világ körül. És vég-telenül sok a kanyar, melyet mind megtehetnek. El tudod képzelni ezt a csodát? ... Akkor most szabadítsd meg az utat a világtól. A fáktól, melyeknek nekiütközhetsz, az utakon haladó emberektől, a beláthatatlan útkeresztződésektől, a jövő-menő kocsiaktól, a portól és zűrzavar-tól. Csak a csodát lásd, a letisztult, teret és időt átszelő gesztust, az ember kezét a kormányon, mely újrarajzolja az út nyomát és beteljesíti azt. És helyezd el a semmi közepén... Indítsd be a motort és vágj neki. És körrözz. Körrözz mind-addig, amíg valamennyi kanyar el nem tűnik, egyetlen, egyazon pontban kezdődő és végződő gesztussá nem zsgorodik, mely önmagába vész. Akkor meglátod majd a tökéletes kört, a zárt és tökéletes kört. Az egész életed abban a körben. De a kör benned, az agyadban van, nem a valóságban. Csak benned létezik.”

Ha Ultimo építész lett volna, bizonyára a hely-teremtés iránti szrenvedély lengte volna be egész életét. És kereste, talán meg is találta volna a tökéletes házat...

A tökéletes ház

Talán százszor is megtettem azt az utat Nyíregy-házára menet. Sztráda helyett szeretek kacskar-ingós régi országutakon autózni, egyedül, las-san, a tájat – és persze az utat is figyelve. Amikor Bodrogkeresztúr felől Tokaj felé közelítve az asz-faltsáv harmadszor is a folyó mellé simul, külön-leges hely tárul elének. Balról a folyót rövid időre az uszályrakodó hatalmas rézsúje takarja, tete-jén elhagyottnak tűnő acél monstrum. Bizarr lát-vány, ahogy a hozzá vezető út a folyó fölött sem-mibe vész... Jobbról a zsidó-temető szürke, mo-noton betonfala magasodik. A fal folytatásában is fal, új, magas, szürke, beton. Feri háza. Első pil-lantásra barátságatlannak tűnik. Amikor azután felkelti kíváncsiságunkat a fal mögöl kikandiká-ló hófehér konstrukció, enyhül és szelidde válik

a kép. A kapuhoz kis híd vezet, az ajtó résnyire nyitva, diszkrétén hívogat. Kézfogás. Belépve barátságos kert, a hétköznapi élet elmaradhatatlan eszközeivel, magától értetődő természet-séggel. A kertbe, majd tovább, széles üvegsávon át a dús zöld növényzettel egybeolvadó belső tér-be jutva határtalan nyitottság és nyugalom érze-te. Csend és szabadság.

És megint eszembe jut Baricco: „Írni sokat írtam. De az írás a csend szofisztikált formá-ja.” Lehet, hogy a ház is – teszem hozzá, és ha tehetném itt el is hallgatnék.

Mégis muszáj még valamit mondanom erről a különleges házról, ami feltűnően paradox helyzetet teremt azáltal, hogy egyszerre vég-telenül zárt és végtelenül nyitott is. A Bodrog-ra rácsodálkozó lebegő tető alatti két gubó-for-ma a játék komolyságának manifesztuma, a szárnyaló képzelet megtestesülése, az orga-nikus ... de ez így túl bonyolult, már-már tudá-lékos megállapítás. Fecsegés.

Megpróbálom egyszerűbben. Úgy képzelm, ezek a jólesően ösztönös és öntörvényű sza-bad formák az építész jókedvében születtek. Nem hordoznak semmilyen üzenetet, de jelen-tésük van, bizonyára többféle is. Nekem úgy tűnik igen fontos feladatot, már-már küldetést teljesítenek: ez az unokák játszó- és alvóhelye, ahol jól érezhetik magukat! Ahol együtt lehet-nek, ahol szárnyalhat a fantáziájuk, ami inspi-rálhatja képzeletüket. Milyen szép és emberi! Ilyen egyszerű lenne az építészet?

Eközben a ház valójában nagyon is hagyom-ánytisztelő - ez a megállapítás talán diszso-nánsnak tűnhet, pedig alapozdulaiban bizo-nyosan hagyományos. Egy, az utcavonalra merőlegesen álló hosszúka tömeg a „nagy ház”, vele szemben egy kisebb tömeg a „kis ház”, éppen úgy, mint a falusi portákon lenni szokott. Nem a felszín, a formák, hanem a műkö-dési logika szintjén azonosul a tájra jellemző évszázados tradícióval. Egyszerre racionális és érzelmes, fegyelmezett és felszabadult, sze-rethetően arányos, a szó legteljesebb értelmé-ben. Ékes bizonyítéka annak, hogy a szabályos-ság nem feltétlenül egyformaságot jelent.

És ekkor arra gondolok, hogy a ház rendre olyan, mint a gazdája. És arra, milyen fáradsá-gos és hosszú az út, ami rendet teremt az éle-tünkben, mennyi türelem, vívódás, megértés és tolerancia szükséges egy ennyire letisztult építészet megszületéséhez.

Kiállítás

Itt, a kiállítótér egyik falán képek, rajzok, több-nyire kézzel papírra vetett gondolatok sorakoz-nak. Távolról nagy tájkép az egész, a részletek-re közelítve finom karcolatok. Ezek egyike sem öncélú grafika, és bár kivételes grafikai képes-ségű alkotójuk okán akár önálló művekként is értelmezhetők lennének, sokkal inkább a gon-dolkodás eszközei. Legtöbbjük eredeti, azaz nem másolat. Az egyszeri és megismételhetetlen szü-letés pillanatának megidézésére alkalmas képek. Az építészet képei, sajátos „beszélgető-

társak” a tervezés folyamatában. A tény, hogy nincsenek üveglap mögé préselve, természetes és barátságos helyzetet teremt: térhez jut a papír, levegőhöz a vonal, tapintásnyi közelségbe a gon-dolat. Éppen úgy, mint a rajzasztalon.

A szemközti falon az alkotótársak, tanítvá-nyok tablói sorakoznak egymás mellett. Csak látszólagos ez a szembenállás. Kis vizsgáló-dás után felfedezhetjük az itt is ott is felbukka-nó áthatásokat, az együttgondolkodás, a kö-zös munka nyomait. Tanúi lehetünk új építész egyéniségek kibontakozásának, a generációk egymásra épülésének, a közös út során szer-zett tapasztalatok kiteljesedésének. Az építé-szet közösségi műfaj, minden pillanatában.

Könyv

A könyvespolcok némelyikén már helyet követel magának Szabó Levente „Bán Ferenc építészete” című könyve. A TERC kiadó gondozásában, a Magyar Művészeti Akadémia és a Magyar Tudo-mányos Akadémia támogatásával készült angol/magyar nyelvű album egy tervezett építészeti sorozat első darabja. Ennek a munkának külön-leges értéke, hogy az építészet életművének meto-dikailag újszerű összegyűjtésén és rendszere-zésén túl egy sajátos korrajz felvázolására is

kísérletet tesz, hazai és nemzetközi összefüg-gésben. Párhuzamosan vizsgálja az építészet társadalmi szerepét, az építészeti kultúra – ide értve az építés kultúráját is – szempontjait és az építészetelmélet, a kritika reakcióit, hatásait. A szerző a hatalmas kiterjedésű életmű teljes bemutatására természetesen nem vállalkozha-tott. A szinte végtelen számú építészeti rajz éppen úgy meghaladja egy monográfia kereteit, mint ahogy nem lehetséges valamennyi megvalósult épület részletes bemutatása sem. A könyv öt, gondosan egymáshoz illesztett tematikus feje-zetből áll és alkot koherens egészet. A váloga-tás és rendszerezés rendkívül körültekintő és céltudatos. Az elmúlt évtizedekben megjelent, többnyire interjúkon vagy építészettörténeti aspektuson alapuló monográfiáktól eltérően a könyv az építész egyes korszakainak, kiválasztott épületeinek épületkritikai módszertanra épülő elemzéseivel közelít. Nem könnyű olvas-mány, megállapításai azonban igényesek és pon-tosak, a bőséges képi illusztráció pedig előzé-kenyen oldja a szöveges részek feszesességét.

Ajánlom szíves figyelmükbe! A kiállítást ezen-nel megnyitom és a könyvvel együtt szeretettel ajánlom mindazoknak, akik közelebb szeretné-nek kerülni a tiszta építészet megértéséhez. Köszönöm megtisztelő figyelmüket!

Balázs Mihály DLA

Fotó: Máté Gábor

